

Педагогічний дискурс, випуск 13, 2012

RUS.doc&ei=IhNtUMHdJ4aB4gSIw4GAAw&usg=AFQjCNEJJV8Rrif5f7G-ISwakd-rwtky7Q

10. Философский словарь / [под ред. М. М. Розенталя, П. Ф. Юдина]. – М. : Политиздат, 1963. – 544 с.

Анотація**Э.Р.Зарединова, Р.И.Зиядинова****Формирование кросс-культурных ценностей учеников в школах АР Крым как научно-педагогическая проблема**

В статье раскрываются теоретические основы проблемы формирования кросс-культурных ценностей учеников в школах АР Крым. На основе анализа психолого-педагогической литературы определены основные направления системы работы по формированию кросс-культурных ценностей.

Ключевые слова: кросс-культурный, ценности, кросс-культурное воспитание.

Summary**E.R.Zaredinova, R.I.Ziyadinova****Formation of Cross-Cultural Values of Pupils at Schools of AR of Crimea as Scientific-Pedagogical Problem**

This article deals with the scientific and pedagogical bases of the problem of formation of pupils' cross-cultural values in Crimean schools.

On the bases of analysis of psychological and pedagogical literature the key areas of work to form cross-cultural values are identified.

Key words: cross-cultural, values, cross-cultural education.

Дата надходження статті: «22» вересня 2012 р.

УДК 37.091.2:392(520)

Н.Б.ЗБРОЄВА,
старший викладач
(м. Чернігів)

Виховний потенціал культурних традицій у рамках сучасного японського сімейного виховання

Стаття присвячена аналізу місця і ролі культурних традицій у японському сімейному вихованні, які, на думку автора, відіграють вирішальну виховну роль, здійснюючи вплив на етапи дорослішання дитини, формуючи в неї конкретні, соціально очікувані японським суспільством, риси характеру.

Ключові слова: синтоїзм, буддизм, конфуціанство, японські культурні традиції, виховний потенціал, патріархальність, панпсихізм, групізм, педоцентризм, естетизація життя.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Значні зміни, що відбуваються в сучасній Україні у галузях економіки, політики, культури, міжнаціональних відносин, потребують переосмислення підходів до проблеми виховання молоді. Для вирішення назрілих питань є вкрай корисним вивчення культурного і педагогічного досвіду різних етносів, оскільки, як відомо, через пізнання одиничного, унікального здійснюється пізнання загального.

Становлення особистості в родинному оточенні – багатофакторний процес, на який впливають багато чинників як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Якщо розглядати цей процес в рамках японської сім'ї, то найбільш ефективно, на нашу думку, він реалізується шляхом морально-етичного, естетичного та екологічного виховання. Зазначені види виховного впливу нерозривно пов'язані між собою і мають свій прояв в особливостях міжособистісних стосунків, у ставленні дитини до природи, до навчання, в аматорській творчості японців.

Аналіз досліджень і публікацій... Коло питань наукового пошуку щодо японської педагогіки є досить широким, його аспектам присвячені праці таких вітчизняних авторів сучасності, як О.Белоконєва, С.Білецька, О.Джуринський, І.Зязюн, О.Михайличенко, В.Нанівська, О.Озерська, А.Сбруєва, Т.Свердлова, ін.

Формулювання цілей статті... Проте, на нашу думку, дослідження виховного потенціалу культурних традицій цієї країни заслуговує на ще один дослідницький погляд, що і стало метою написання даної статті.

Виклад основного матеріалу... Виховна політика японців щодо дітей різного віку неоднакова. Це обумовлено японськими культурними традиціями, в основі яких – стародавні релігійно-етичні вчення. Виняткову роль у формуванні самобутньої культури відіграла суто японська релігія синтоїзм, яка стала основою становлення менталітету етносу, його духовності, визначила базові параметри національної ідентифікації і у синкретиці з буддизмом та конфуціанським вченням

сформувала особливості світосприйняття японців, серед яких виділимо *патріархальність*, *панпсихізм* (одухотвореність навколишнього середовища), *групізм* та *естетизацію життя*.

Японська нація культивує свою, властиву тільки їй, атмосферу сімейних стосунків. Почуття родинної солідарності, поширене в Японії, є сталою традицією, і у житті має своє втілення у дотриманні заповідей про шанування старшого. Слова Конфуція, що немає більш тяжкого злочину, ніж нешанобливість дітей стосовно своїх батьків, зафіксовано у японців на підсвідомому рівні. Тому хоча рабський синівський послух старшим родичам більш не є, як у давнину, сенсом життя, проте японці, як і раніше, приймають служіння батькам як закон життя і виявляють до них велику турботу протягом всього життя.

В сучасній Японії, яка вражає світ своїми досягненнями в усіх галузях науки і техніки, патріархальність як провідна традиція є невід'ємним елементом культури, а її похідна – ієрархічність стосунків ніколи не покидала свідомість японської дитини, незалежно від того – чи знаходиться вона у колі родини, чи за її межами. Прикладом може слугувати той факт, що в сім'ях японців і досі існують спеціальні терміни, які одночасно є і звичайним звертанням, і виразом статусної ієрархії: *ані* – старший брат, *ане* – старша сестра, *отото* – молодший брат, *імото* – молодша сестра. Окрім цього, дівчата, спілкуючись з братами, використовують більш шанобливу лексику, ніж ту, яку використовують хлопці стосовно сестер [1, с.87].

Заслугує на окрему увагу питання почесної ролі і пошани, яким з часів розповсюдження вчення китайського філософа Конфуція користується в Японії вихователь, учитель. Цікавим вбачається те, що безумовний авторитет сучасного японського педагога контрастує з відсутністю жорсткої регламентації навчального процесу, з наявністю випадків спонтанної розмови учнів і неформальних дискусій на уроці. На думку дослідників R.Pierre (Р.П'єрре), J.Layzer (Дж.Лейзер), H.Barnes (Х.Барнс), поведінка японських колег швидше викликає асоціацію зі «старшим братом», ніж з «авторитетною фігурою при виконанні обов'язків» [2, с.218]. Японські педагоги прагнуть до емпатії і довіри у стосунках з дітьми, на розвиток чого працює все, навіть стиль одягу. Наприклад, вихователі ДНЗ і вчителі початкових шкіл одягаються підкреслено просто, оскільки головним критерієм є не презентабельність, а комфортність костюму, яка дозволяє брати активну участь у дитячих іграх та налаштовує на демократичну взаємодію. За даними опитування, саме толерантність і відсутність психологічних бар'єрів як найбажаніші характеристики «хорошого вихователя» відзначили 63% респондентів – японських батьків [3, с.60].

Для японців характерне своєрідне гуманне ставлення до дітей. За нашим переконанням, всесвітньо відомий японський педоцентризм є однією з найцікавіших особливостей культурної традиції етносу. І якщо для педагогіки інших країн ідеї педоцентризму є порівняно новими, то для Японії вони є природними, культурно зумовленими. Педоцентризм японців базується на канонах синтоїзму, згідно з яким дитина до 7 років є божественним створінням, вмістилищем бога-духа *ками* і від природи є чистою і, що цікаво, – мудрою.

У своєму вихованні японці виходять із того, що маленька дитина а priori не здатна до поганих вчинків, а велика кількість обмежень у дитинстві сприяє тому, що в подальшому така дитина буде нещасним дорослим. Тому батьки ставляться до дітей толерантно, поблажливо і надають малюкам багато свободи в іграх і вчинках, а гамір, неслухняність і гіперактивність вважаються нормальним виявом дитячої природи. «У Японії найвищим пріоритетом є негайне задоволення дитячих вимог. Здається, що найпоширенішим принципом у Японії є теза «не йти проти дитячих бажань» [4, с.6]. Японці вважають, що дошкільнята не здатні до ранньої соціалізації, оскільки вони не розуміють правил, які встановлюються дорослими. За спостереженнями дослідників, японські матері у виняткових випадках звертаються не тільки до погроз і покарань, а й до «м'якої» вербалізації – до вмовлянь і переконувальності. Іншими словами, вони в обмеженому обсязі використовують усі методи, які стосуються зовнішньої прямої дії. Японки роблять наголос на питаннях і «міркуваннях уголос», акцентуючи увагу дитини на наслідках її вчинку («Прибиральниця працює дуже старанно, щоб тримати вулицю в порядку», «Пан олівець страждає, коли ти його кидаєш» [5, с.20]). Фахівці підкреслюють, що у вихованні дітей більшість сучасних японок «не схильні до демонстрації своєї влади й авторитету, вони шукають гармонію у взаємостосунках з малюками, емоційну близькість, а не встановлюють правила і ліміти [6, с.102]». Тобто, апеляція йде до емоційно-чуттєвої сфери дитини з метою виховати в неї усвідомлення існування почуттів інших – об'єктів як живої, так і неживої природи, що є конкретним прикладом втілення синто-буддійської традиції – одухотворення природи.

Проте виховна філософія японців відносно підлітків принципово інша, відносини «батьки – дитина» змінюються у бік більшої жорсткості. Вважається, що в цьому віці дитина вже здатна розуміти правила і стандарти, встановлені соціумом і традицією, тому вона і може, і мусить діяти відповідально, стримано в поведінці, у прояві своїх бажань та емоцій. В ситуаціях, коли діти демонструють неслухняність, особливо неповагу до старших (наприклад, випадки свідомої брехні),

навіть можуть використовуватись фізичні покарання. Тобто, у вихованні дитини шкільного віку на зміну гуманістичним синтоїстським заповідям приходять більш вимогливі конфуціанські догмати.

Тим не менш, і коли дитина маленька, і в її більш дорослі роки, стосунки мати – дитина, зазвичай, є дуже близькими. До речі, об'єктом переживання провини у японця є не Бог, як це має місце у західної людини, а мати. Образ матері в Японії, перш за все, пов'язаний з тим змістом, який вкладений в слово *amae*, що означає почуття залежності від матері, яке як дитина, так і мати переживають як бажане. Японці розглядають прагнення дітей до батьківської опіки позитивно, таку ж оцінку в їхній свідомості отримує і відповідна дія батьків щодо дітей [1, с.92]. Одночасно зауважимо, що виховання таких рис, як незалежність, самостійність в судженнях і на побутовому рівні, ініціативність зростаючого покоління не є метою сімейного виховання.

За давньою синтоїстською традицією, людський ембріон отримує душу на п'ятому місяці свого перебування в лоні матері, і цій події присвячено торжество «*Iwata obi*», після якого дитина вважається живою і зараховується до складу сім'ї. На нашу думку, саме ця синтоїстська традиція є підґрунтям дуже розповсюдженій серед сучасних японок практиці пренатальної педагогіки, коли мати починає опікуватися вихованням і освітою ще ненародженої дитини, застосовуючи спеціальні методики з метою впливу на естетично-розумовий розвиток плоду, який вона носить. Також, на противагу світовій практиці колясок і окремих кімнат, в сьогодиншній Японії, як і в давнину, поширена практика спільного сну матері і дитини та традиція майже постійного носіння малюка на спині або грудях. Подібний тактильний контакт сприяє міцному духовному зв'язку на все життя. Окрім того, в сучасній Японії величезна увага приділяється ранньому розвитку дитини, автором і популяризатором якого є Масару Ібука [7]. Ключовим моментом теорії є думка, що перші три роки дитини відіграють вирішальну роль у всебічному і гармонійному розвитку дитини, в її успішній соціалізації і формування позитивних рис.

Для сучасного японця не тільки мати, а й певні інші соціальні середовища є вкрай важливими і значущими, починаючи з дитинства. Загальноновизнана японська традиція *групізм* як підкорення власних бажань інтересам референтної групи пронизує і в наші часи все життя японців.

Кожний японець є частиною групи: сім'ї, дитсадку, класу, студентського осередку, клубу за інтересами, бізнес-компанії тощо, і саме в групі культивуються як колективізм, так і конформізм. Ці якості продиктовані вченням Конфуція і протягом століть заохочуються громадою в усіх сферах буття японця, прищеплюються з дитинства і є сталою рисою національного менталітету. Наприклад, вже в дошкільному закладі дії групи узгоджуються винятково колективно, а рішення приймаються лише за згодою всіх дітлахів. Вихователі з раннього віку привчають дітей знаходити компроміс – зважати на думку товаришів і одночасно прислухатися до бажання кожного. Серед дорослих дітей ступінь впливу колективу на його члена стає більш безапеляційним. Поширеним є явище *татакінаосі* (виправлення за допомогою покарання), коли порушника правил чи колективної думки виключають з групи, оголошують йому бойкот, або навіть він зазнає фізичної агресії з боку однолітків. «Цвях, що виліз, буде забитий» – красномовно запевняє японське прислів'я.

Отже, конформізм, вимога «бути як всі» вочевидь пригнічують розвиток індивідуальних особливостей, породжують занадто високу залежність від оточення. Але у той же час групізм виховує неконфліктність, дисциплінованість, солідарність – якості, які вкрай необхідні жителям Японського архіпелагу з огляду на складні географічні і кліматичні умови існування.

Основи закону старшинності і групізму як культурних традицій базуються на тому, що японський спосіб існування, острівний за географією, з суворими кліматичними умовами з прадавніх часів був заснований на вирощуванні рису як особливому типі умов життя, що ефективно лише за участі не менше 20 осіб. Це, а також відновлення території після нападів руйнівних природних стихій, передбачало необхідність працювати спільно, безконфліктно, зважати на думку колективу і підкорятись волі найстаршого – носія знань і досвіду. Діти обох статей змалку були введені в трудовий процес допомоги старшим, тому природним шляхом переймали зазначені правила суспільного існування як єдино вірні.

Загальноновизнано, що однією з основних домінант японського виховання, окрім розумового та етичного, є естетичний розвиток дитини, чому здавна сприяє наявність в Японії самобутніх культурних традицій. Наприклад, віршування в сьогодиншній Японії є одним з найулюбленіших видів масової творчості. Щорічно у середині січня в країні проводиться загальнонаціональний аматорський конкурс, початок якому покладено ще у кінці епохи Камакура (XIV ст.). Умовою участі, як і в давнину, є складання віршів у стилі *хайкай*, які за своїм змістом оригінально поєднують елементи вічності та миттєвості, що має свій вираз в поетичних асоціаціях, алегоріях і недомовленості.

Уміння складати і декламувати вірші в усі часи вважалося у Японії ознакою культурно розвиненої людини. Гуртки любителів поезії існують сьогодні практично по всій Японії, тому ця творча діяльність є не лише культурною традицією народу, а й масовим видом мистецтва для будь-якого віку. Сьогодні жодний дитячий навчальний заклад не обминає увагою дану традицію; діти різного віку і ступеню обдарованості беруть участь у подібних заходах, демонструючи розвиток інтелекту, вміння висловлювати свої думки у вишуканій завуальованій формі та бачити красу в оточуючому середовищі. А кропітке навчання складній японській грамоті і витонченому традиційному каліграфічному письму, що також вважається мистецтвом (деякі ієрогліфи нараховують більше тридцяти мазків) і в наш час, як і в давнину, цінується дуже високо, оскільки сприяє не тільки розумовому й естетичному вихованню, а й розвитку старанності, внутрішньої дисципліни, прагненню доводити свою майстерність до довершеності.

З давніх часів і до сьогодні в Японії проводяться спеціальні заходи для дорослих і дітей, присвячені традиціям милування об'єктами і явищами природи: розквітом сакури, хризантем, ірисів, повним місяцем, першим снігом, багряними листям кленів тощо. Влаштовуються різноманітні народні гуляння, карнавали, інсценізації давніх міфів, «танці квітів», тематичні конкурси пісні, прози і малюнка, барвисті святкові ходи, спортивні і поетичні змагання, костюмовані шоу з історичної та релігійної тематики, в яких молодь і діти є найактивнішими учасниками. Подібні масові заходи є дуже популярними; маючи форму невимушених свят, вони формують у молодого покоління почуття єдності зі своїм народом, особливе ставлення до природного середовища, свого культурного історичного надбання у цілому.

Важливим є те, що процес формування різнобічного розвитку дитини в рамках сім'ї має своє продовження і закріплення в японській школі. Про особливу увагу, що надається естетичному вихованню у сфері освіти, свідчить той факт, що в навчальному плані японської школи такі предмети, як музика, каліграфія, образотворче мистецтво, декоративно-прикладне мистецтво виділені в спеціальний розділ дисциплін естетичного циклу, а такий предмет як моральне виховання (*дотоку кейку*) є ядром педагогічного впливу. Зміст так званої спеціальної діяльності (*токубецу кацудо*), пов'язане насамперед з формуванням трудових навичок: турбота про тварин, вирощування квітів на пришкольніх ділянках, прибирання класної кімнати, збір сміття на вулиці та інші види суспільно-корисної праці.

Характерно, що формування екологічної свідомості дитини починається з навчання простим побутовим навичкам: як сортувати сміття, чому не можна складати металеві відходи з паперовими і тому подібне. Зміст цих дисциплін доступними методами реалізує ідею формування у дітей бажання і навичок жити в гармонії з навколишнім світом, що в рамках японської культури є втіленням дзен-буддистського світобачення.

Висновки... Отже, в японських культурних традиціях моральні, естетичні, трудові, екологічні норми співіснують у нерозривній єдності і демонструють існування особливого ставлення до навколишнього світу, що свідчить про високий рівень як етичної, так і естетичної свідомості. Основа цієї свідомості закладається насамперед у сім'ї завдяки стійким культурним традиціям, виховний потенціал котрих важко переоцінити. Торкаючись усіх аспектів життя, культурні традиції етносу відіграють вирішальну виховну роль, здійснюючи вплив на етапи дорослішання дитини, формуючи в неї конкретні, соціально очікувані японським суспільством, риси характеру.

Перспективними напрямками дослідження проблеми вважаємо вивчення досвіду Японії в аспекті педоцентричного підходу до розвитку дитячих здібностей у ранньому віці на основі етнічних культурних традицій.

Список використаних джерел і літератури:

1. Пронников В. А. Японцы / В. А. Пронников, И. Д. Ладанов. – М. : Наука, Главная редакция восточной литературы, 1985. – 348 с. – (Этнопсихологические очерки).
2. Білецька С. В. Дитиноцентрована педагогіка / Світлана Володимирівна Білецька. – Х. : Факт, 2008. – 255 с. – (Теорія і практика західних країн).
3. Child Welfare, Information from Japan, The Foundation for Children's Future (FCF). – Tokyo, 2005. – 60 pgs.
4. Tsuneyoshi R. Japanese model of schooling. Comparisons with the United States / Ryouko Tsuneyosi. – New York : Routledge Falmer, 2001. – 96 pgs.
5. Azuma H. Cultural Support for schooling: Contrasts Between Japan and the United States / H. Azuma, R. Hess // Educational Researcher. – 1991. – P. 20–28.
6. Lewis C. The basics in Japan: The Tree C's / C. Lewis // Educational Leadership March. – 1998. – P. 101–106.
7. Масару И. После трёх уже поздно / Ибука Масару. – М. : Знание, 1991. – 193 с.

Анотація

Н.Б.Зброєва

Воспитательный потенциал культурных традиций в рамках современного японского семейного воспитания

Статья посвящена анализу места и роли культурных традиций в японском семейном воспитании, которые, по мнению автора, играют решающую воспитательную роль, осуществляя влияние на этапы взросления ребенка, формируя у него конкретные, социально ожидаемые японским обществом, черты характера.

Ключевые слова: синтоизм, буддизм, конфуцианство, японские культурные традиции, воспитательный потенциал, патриархальность, панпсихизм, группизм, педоцентризм, эстетизация жизни.

Summary

N.B.Zbrojeva

Educational Potential of Cultural Traditions in the Modern Japanese Family Education

This article analyzes the place and role of cultural traditions in Japanese family education, which plays a crucial educational role, exercising influence on the stages of maturity of the child, to form specific, socially expected of Japanese society traits.

Key words: Shinto, Buddhism, Confucianism, Japanese cultural traditions, educational potential, patriarchal, panpsychism, groupism, pedocentrism, aesthetic quality of life.

Дата надходження статті: «1» жовтня 2012 р.

УДК 37.015.31.1

Л.Р.ІБРАІМОВА,

магістрант

(м.Сімферополь АР Крим)

Формування міжкультурної комунікації школярів у системі крос-культурних цінностей

У статті розглядається питання міжкультурної комунікації у системі контексті крос-культурних цінностей школярів. Крос-культурні цінності створюють процес взаємодії між різними типами культур і відповідних їм освітніх практик, який виступає головним чинником смислової і ціннісної ознаки сучасної освіти.

Ключові слова: культура, міжкультурна комунікація, цінності, крос-культура, культурне усвідомлення.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Пріоритетними тенденціями сучасної цивілізації стають проблеми розвитку освіти, науки і виховання. ЮНЕСКО проголошує ХХІ століття – століттям освіти. Глобалізація освітнього простору, його стрімка інформатизація, між-та крос-культурна комунікація стають виміром нової соціокультурної реальності, вона продукує сутнісні зміни форм освіти. Створення єдиної світової інформаційної системи загострює проблему міжкультурного діалогу та пошуку нових форм власної ідентичності, робить визначальними комунікативні стратегії усіх суб'єктів процесу глобалізації.

Аналіз досліджень і публікацій... Питання формування крос-культурних цінностей розглядалися в дослідженнях Б.Г.Ананьєва, Д.Беррі, В.А.Гончарова, В.П.Даниленко, Я.А.Коменського, Ф.Клакхона, Р.Лінгтона, А.Ослона, В.Франкла, М.С.Яницького.

Актуальність теми полягає в тому, що крос-культурні цінності являють собою складову освіти та навчання, створених для співіснуючих культур у освітній системі. Тому одним із завдань сучасної освіти в такій ситуації стає створення умов для того, щоб учні національних спільнот (українці, росіяни, кримські татари, болгары, поляки та ін.) набували досвіду міжкультурного спілкування, розвитку умінь і навичок спілкування з представниками інших національностей, у процесі якого відбувається формування крос-культурної комунікативної компетентності, «...щоб з її допомогою випускник школи якнайповніше реалізував свої життєві потреби, плани і наміри в умовах зростаючого попиту суспільства на мислячу, діяльну, творчу, національно свідому особистість» [7, с.160].

Формулювання цілей статті... Метою статті є розгляд формування крос-культурних цінностей у школярів.